

Z A L A V Ö L G Y E :

Irta: Székelyhidi Vilmos .

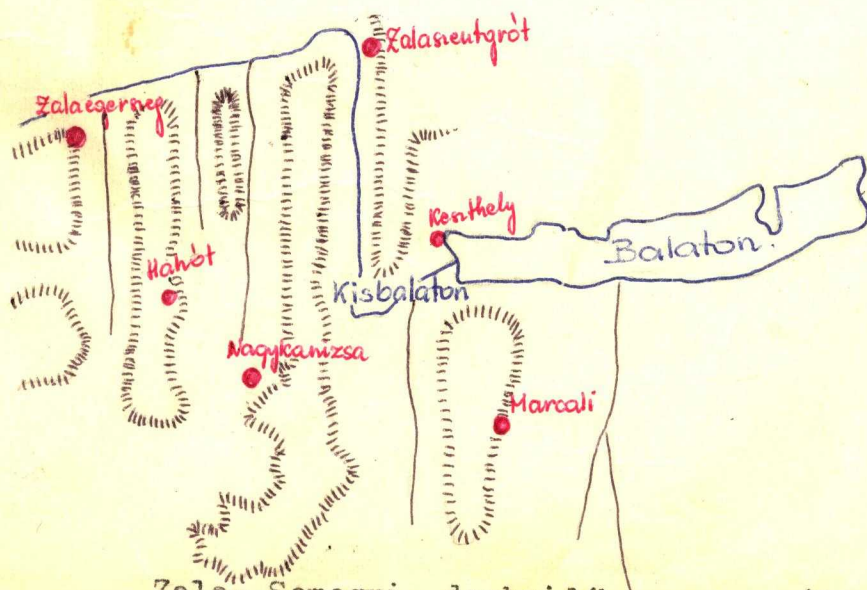
Zala megyének észak-keleti részét, ahol a községek a Zala-folyó két partjának mentén, a folyót kétoldalt, észak-nyugati és dél-keleti irányban kísérő dombok vonulatán, helyenként tágasabb völgyekben, helyezkednek el, a Zala völgyének - "Zalavölgynek" - nevezik.

Természetadta, áldott vidék ez, megtalálni itt mindent, aminek örülni lehet, aminek értéke van az ember előtt.

A Zala-folyó két partja egy virágoztól illatos nagy-nagy rétság. Távolabb, az emelkedettebb fekvésű, jól gondozott, szorgalmasan művelt szántókon, hatalmas, arany kalászt ringató mezőségeket láthatunk, s a vízfolyást követő dombokon, - a Zalahátságán - bőven termő gyümölcsösökből, vagy a gazdag fürtöket érlelő, tüzes borekat termő szőlőhegyekről és a rajtuk épült kedves, vendégváró borospincékből, hegyi hajlékokból, festői panoráma nyílik napfényes időben Rezi, Sümeg, Szigliget, Csebánc, Tátika harcos multu váraira, a Ság-hegy bazaltcsodáira és a Somlyó nektárt rejtegető, hófehér pincéire.

Alattunk a Zala-folyó partját, mindkét oldalon, fehér kigyóként követi a Balaton felé kuszó, portalanított országut, 5-6 km-ként egy-egy kedves, napsugaras községen áthaladva.

A terület geológiai, domborzati viszonyait tekintve hazánk egyik legváltozatosabb tája: szelíd dombok hullámai alakítják, amelyek arányosan váltakoznak síkságokkal. A majdnem egyforma magasságú dombok, hajlataikban futó vízfolyásokkal, a dombok tetejét koronázó facsoportokkal, erdőkkel, a dombokra felkuszó szántókkal, - akaratlanul is megragadják a szemlélődőt.



Zala-Somogyi dombvidék .

/Szabó László /

A völgyet ölelő dombok átlagos magassága 220-380 méter az Adria szintje felett.

Aki csak a térképre néz, annak azonnal feltűnik a domborzat szokatlan, változatos jellege. Hosszan elnyúló, néha nyilegyenes É-D irányú völgyeket és közéjük foglalt alacsony hátakat lát sorakozni, s köztük ilyennek látja a Zalavölgyet is.

A dombvidék sajátos arculatát törések, szelek, jég és víz alkotta. A hazánkat berítő utolsó tenger, a Pannon-tenger, széles, agyagos, homokos táblát hagyott, majd a közben feldarabolódott felszint a jégkorszak végén lösz berítette el. Eza lösztakaró a mai napig is fennmaradt, kivált a dombokon, mivel a völgyekből a patakek lemosták. A széllel homok is érkezett, kisebb nagyobb feltekban feltűnik. Eocén tengeri üledéket csak a Zala-folyó terkeletvidékén találunk. Az elmondottakat a völgy fennsíkján történt mélyfurású kutak fura-tainak földtani szelvényei igazolják.

A Zalavölgy éghajlatát illetően, ismerve az ezt befolyásoló tényezőket, mint pl. a földrajzi szélesség, a tengerektől való távolság, az európai légkörzés, a domborzati viszonyok és az éghajlat elemeit, s mindehhez hozzátéve a többévtizedes tapasztalatokat, megállapítható, hogy a völgyben a mérsékeltöv hosszunarú változata uralkodik, évi 10-11 fokok átlaghőmérséklettel.

Mivel az Atlanti-óceántól való távolság tekintélyes/1500-1700 km/, hatása gyenge, viszont az Adria hozzánk viszonylag közel van/Fiume 300 km/, így a mediterrán légtömegek hatása telünket enyhíti. Éghajlati viszonyait nagymértékben befolyásolja az Alpek viszonylagos közelsége, a helyi dombvonulatok mikroklima szabályozó tevékenysége. Hosszanti irányban, a Zala-folyó két oldalán végighuzódó két dombvonulat és az ÉNy-i uralkodó szélirány következtében meglehetősen erős csatarnahatás érvényesül. Ez befolyásolja a természetes növénytakarót, de a természetű növények életviszonyait is.

A folyót kísérő dombok pedig, légemelő hatásuknál fogva, nagyon fontos szerepet játszanak a viszonylag magas, 700-800 milliméteres csapadék létrejöttében. A csapadék, tíz éves átlagot tekintve, évi 765 mm. A viszonylag nagytömegű csapadék mellett azonban a napsütéses órák száma is az átlag felett van. A napfénytartam 30 éves átlagából megállapítható, hogy völgyünkben a napsütéses órák száma évi 1666 óra körül van, ami természetesen a terület gazdasági életét is nagymértékben befolyásolja.

A Zalavölgyön folyik végig, innen kapta nevét is, a megye legnagyobb folyóvize a Z a l a, amely Zalafőnél ered, Zalabérig ÉK-i irányba folyik, majd ott DK-nek fordul, végig halad a Zalavölgyön, s végül a Balaton legnagyobb vízszállítójaként Fenékpusztánál, Keszthely és

Balatonszentgyörgy között, ömlik abba.

A folyó Tüskeszentpéter községnél három ágra szakad és így, ágakra szakadozva éri el Zalaszentgrótot, két keleti ágával a község központjában szinte hü kis mását alkotva a budapesti Margit-sziget - nek.

A természettől gazdag vidék üdezöld erdeiben, madárdalok völgyeiben gazdag vadállomány vár elejtésre, a folyóban és a völgy számtalan halastavában pedig bőséges és izletes halászsákmány vár minden évben lehalászásra.

Az egész Zalavölgy felett ott terjeng az évezredekre visszatekintő ősi mult, amelynek régészeti leletei bizonyítják, hogy ez a vidék, a pegánykertől kezdve, a római biredalom, a népvándorlások, a magyar honfoglalás, tatár és törökűlés, két szörnyű világháberu egymást váltó korszakain át is, mindig vágyva vágyott, büszkeséggel birtokolt, emberi lakóhely volt.

Azt hihetnénk, hogy ezen, az erdőben, földben, vízben gazdag tájon, minden időben boldog, megelégedett nép élt, mely szorgalmas munkával megtermelhette mindazt, amire szüksége volt! - Sajnos, nem így volt! Szorgalomban nem volt hiány, verejtékezve dolgozott, küzdött a nép, de más földjén. Munkája gyümölcsét a nagybirtokosok, apátságok aratták le.

Az alig negyedszázada maga urává lett, végre szabadon, kizsákmányolástól mentesen élő, otthonukat maguknak építő és szépítő lakói ennek a szép és gazdag völgynek, jogos büszkeséggel dicsekedhetnek azzal, hogy rövid történelmi idő alatt is lehet nagyobb, többet és szebbet alkotni, mint az elnyomás évszázadai alatt. Mindezek mellett megőrizték a török pusztítás és a két világháberu viharai között is a multnak azon emlékeit, amelyek ma itt hirdetik az ősi és virágzó magyar kulturát, annak vívmányait.

A Zalavölgy községei sűrűn, gyorsan követik egymást, mindenhol van valami látnivaló, egy csipetnyi a multból és gazdagon kibontakozó, formálódó a jelen és a jövő.

Szeretném Zala megyének ezt az érdekes, szép és gazdag területét olvasóimmal és a belőlük leendő látogatóinkkal megismertetni, Önöket a Zalavölgyön végigkalauzolni.

Lépésről, lépésre - szinte kézenfogva - vezetni az érdeklődőt, megmutatva értékeinket, felkeltve azok irányába érdeklődésüket, megláttatva a szépet, megéreztetve a táj lakóinak vendégszeretetét úgy hogy ez a zalavölgyi séta a velem tartónak mindennapi élete fáradalmi között nemcsak kikapcsolódást, testet, lelket üdítő pihenést jelentsen, de maradandó és visszahívó, kedves emlék is maradjon!

A Zalavölgyének szive és központja, az-azonos nevű járás székhely-községe- Z a l a s z e n t g r ó t .

A nagyközség, a maga öt-és félezer lelket számláló lakosságával, Zala megyének a két városa Zalaegerszeg és Nagykanizsa után, a legnagyobb lakotthelyi települése.

A Zala-folyó völgyikjének centrumában, egész pontosan:

a keleti hosszúság 17.fok, 4.fokperc 4"-én,

az északi szélesség 46.fok, 56.fokperc, 32"-én fekszik.

Előnyös, központi fekvése párosul azzal, hogy a legmegfelelőbb közlekedés is itt alakult ki.

Vasutvonala a XVIII.század második felében épült, ugynevezett Zala-völgyi vasut, amelynek Zalaegerszeg -Balatonszentgyörgy közötti vonalán Zalaszentgrót mintegy közép-táján fekszik, s a Budapest-Szombathely-Grác főutvonallról biztosít összeköttetést a Budapest-Balatonszentgyörgy-Nagykanizsa főutvonallra, s ugyanígy a megyeszékhely Zalaegerszeg, de Nagykanizsa irányába is.

A vasuton kívül, az egyes települések közötti személyforgalmat a megfelelő közuti hálózaton: Zalaszentgrót -Budapest

Zalaszentgrót-Zalaegerszeg

Zalaszentgrót-Szombathely

Zalaszentgrót-Keszthely

Zalaszentgrót-Sümeg irányában közlekedő


kényelmes, modern autóbusszjáratok bonyolítják le, utközben a menetiránynak megfelelően érintve Zalavölgy községeit is.

Közigazgatásilag is nagyon fontos központja, székhelye Zalaszentgrót a Zalavölgyének, hiszen ide tartozik Dióskálától-Zalavégig, a Zala-folyó mentén hosszú, keskeny csikban elterülő vidék/kb. 70 km/3 önálló és 9 összevont, közös tanácsba szervezett 30 községe, amelyekkel ugyan Zala megyének ma mégis ez a legkisebb járása.

Vonzási körzete Zalaapátitól Vas megye déli részére átnyulva, egy viszonylag keskeny völgysikra terjed ki, s e kis mikroregiónak központjaként szervezi, üzemeivel, iskoláival, egészségügyi és egyéb intézményeivel szolgálja is az itt lakókat. Üzemei, intézményei, hivatalai, piacai és vásárai szívóhatást is gyakorolnak a vonzási körzetbe eső települések lakóira, egyre több munkalehetőséget, szolgáltatást, szórakozást nyújtva.

Kezdjük tehát a "Zalavölgyének" bemutatását itt, ismerkedjünk meg annak központjával, majd innen a Zala mentén felfelé haladva ismerjük meg völgyünk északi, lefelé haladva, területének déli részét.

Utunk első állomása tehát a központi fekvésű és szerepkörű Zalaszentgrót nagyközség.

Zalaegerszeg vagy Szombathely felől érkezve, a Zala-folyó említett három ágán átvezető három híd képezi a község Ny-i kapubejáratát. A folyó nyugati ágán átívelő vasbeton Páva-híd, a középső ágon átívelő, igen figyelemre méltó -több, mint 120 éve teljes épségben, átalakítás és hozzáépítés nélkül, eredeti alakjában fennálló-Kő-híd, amelyet 1846-ban rabmunka igénybevételével építettek, az első, amit érdemes megtekinteni. 

△ Külön érdekesség maga a Kő-híd, hiszen Magyarországon a régi közúti hidak közül csak kettő hidal át nagyobb nyílásokat pl. a híres hortobágyi "Kilencliku-híd".

A hidnak mindhárom középpillére és két hídfője faragott kőből épült. A faragottkő falburkolat egészen a boltvállakig felhuzódik és különösen a pillérvégek kiképzése érdemel méltánylást. A vízfolyás felőli oldalon a pillérvégek ívelt háromszög, az alsó oldalon félkör alakúak, szépen faragott fedkövekkel letakarva. A boltozatok téglából falazottak, a homlokfalak vegyesek, a terméskövek között számos téglát is találunk.

△ A híd teljes hossza 43 méter, szélessége 6,70 méter. Jellegzetesek a híd kerékvető kövei is, amelyek páronként valamennyi pillér és a hídfők fölött érzékeltetik a híd szerkezetét.

1945-ben, a menekülő fasiszták, mindhárom hidunkat aláaknázták, s felakarták robbantani, de egy hős szovjet tankista, Hatamov Havdam törzsőrmester, ennek a hidnak szánt akna gyújtózsínórját elvágva, a hidat megmentette, ő maga azonban egy német géppuska lövedékeitől találva hősi halált halt. 1965. március, 28-án, a község felszabadulásának 20. évfordulóján, a járási és községi tanács közös ünnepi ülésén hozott határozattal, a hidat annak megmentőjéről H a t a m o v -hidnak nevezte el, s a hős szovjet harcos emlékére a keleti hídfőben elhelyezett márványtáblán örökitette meg, majd a hidat műemlékké nyilvánította.

A harmadik híd már új, mert a Zalának ezen utolsó, ún. malmi ágán, átvezető hidat a fasisztáknak sikerült felrobbantani, a jelenlegi vasbetonhíd 1949-ben épült újjá.



Hatamov-híd.



Malomcsatorna-híd.

A három hidon áthaladva beérünk a község központjába, illetve a volt központjába, amelynek évtizedekig ezt a községrészt tartották, de amely központ a nagyközségi tanács mai épületébe történt átköltözése után, szinte észrevétlenül keleti irányba, az új tanácsháza felé, helyeződött át, új, kedvezőbb községközpontot alakítva ki.

Közvetlenül az utóbb említett hid mellett, egy régi emeletes épület áll, amelynek emeleti részén jelenleg a járásbiróság székel. Ezen épület érdekessége, hogy valamikor, a jobbágykorban, vámház céljából épült, s a hídfőnél vámsorompó is volt. Itt kellett lefizetni még a XVIII. században is a hid és hegyvámot a földesur részére.

Az épület előtt, északra fekszik a községképbe jól beilleszkedő Szabadság-tér, az I. világháború áldozatainak emléket megörökítő Hősök-kútjával. Az emlékmű nyugati falából mélyfurású artézikut ad percenként 80 liter, egészséges, hűs ivóvizet és táplálja az emlékmű keleti főoldala előtt elhelyezett szökőkutat is. Ezen a szépen parkosított téren, amely a századfordulón még piactér volt, áll az ifjúság által felállított, 1948. március, 15-re emlékeztető, centenáris zászlórúd, fiataljainkat emlékeztetve a dicső múlt hőseinek szabadságharcára.

A Szabadság-térről balra fordulva, szép, kecses kis vasbeton gyaloghidon átkanyarodjunk vissza még egy kicsit a kedves kis szigetre, és máris ott állunk a műemlékké nyilvánított, 1787-ben, ⁶Batt-⁶hyány Ferenc által építtetett, pompás barokk ^{kori} kastély kovácsolt vaskapujánál.



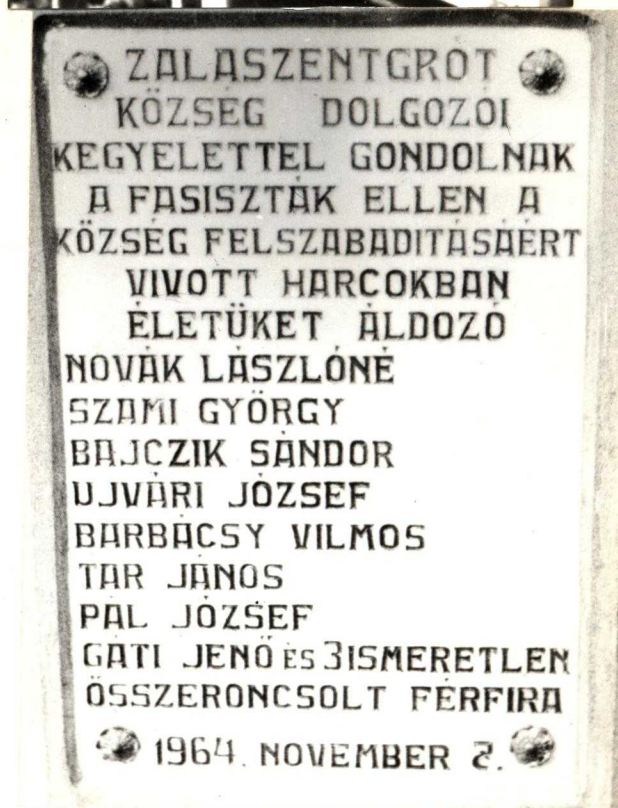
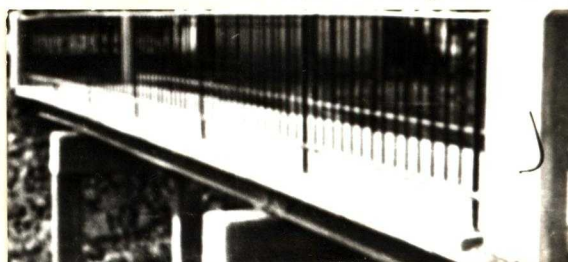
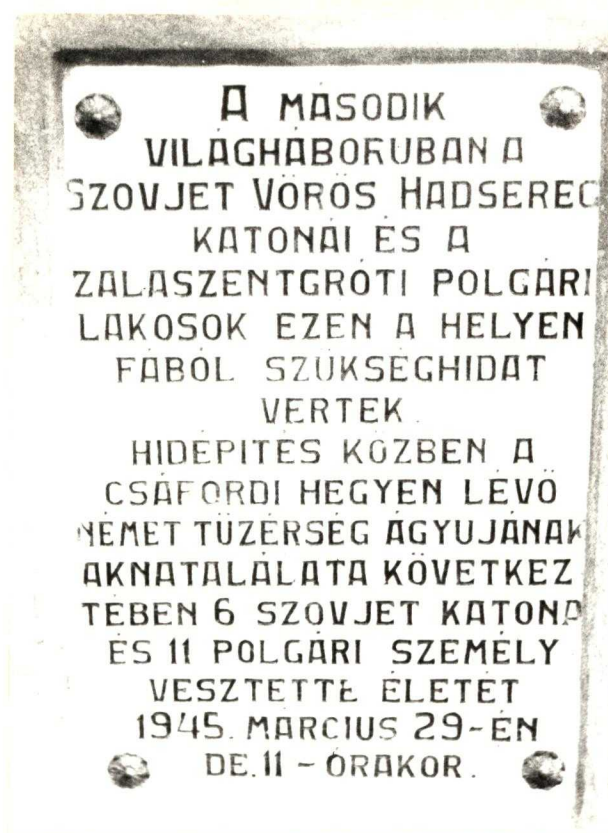
A kovácsolt vaskapu.

Előbb azonban álljunk meg egy pillanatra a jelentéktelennek látszó gyaloghidnál, mert ennek is története van.

Zalaszentgrót község 1945. március, 28-án, nagyszerdán, a hajnali órákban szabadult fel a fasiszta elnyomás alól. Már szabad volt a község, a lakosság is előbátorkodott és mély megdöbbenéssel nézte a már elmenekült, visszavonulásában is gonosz fasiszták által okozott barbár rombolásokat. A jelenlegi kis vasbeton gyaloghíd helyén egy fából

épült, egyébként szilárd és elég nagy teherbírásu fahíd vezetett a kastélykertbe. Ezt a hidat is felrobbantották, közlekedésre alkalmatlanná tették, hogy lehetetlenné váljon a felszabadító Vörös Hadsereg gépesített alakulatainak előrenyomulása.

A Vörös Hadsereg katonái és a község lakói közül sokan a megsemmisített fahíd újjépítésén fáradoztak, a kastély parkjából nagy hirtelen kitermelt és a helyszínen faragott fák felhasználásával, amikor március, 29-én, pontosan déli 12-órakor, a csáfordi hegyen beásott német útegek, gátolni akarván a szűkséghíd felépítését, még néhány lövést adtak le a kastély környékére és az ittlétük alatt pontosan bemért hidra. A szűkséghídon dolgozók közül 6 szovjet katona és tizenegy polgári személy vesztette életét ennek következtében. Ezeknek emlékét a gyaloghíd bábjában elhelyezett márványtáblákon örökitette meg a községi tanács az utókor okulása céljából.



A gyaloghíd és a két emléktábla.

Áthaladva tehát a gyaloghídon és belépve a kovácsolt vaskapun, eléünk tárul a községnek talán legrégibb és mégis legszebb épülete, az impozáns barokk ^{kori} kastély, amely jelenleg a Magyar Állam tulajdonát képezi és Gyógypedagógiai Intézet céljait szolgálja.

A Zala-folyó két ága által alkotott szigeten, gyönyörű ősparkban

épült kastély Ualaku, méteres falaival tölgyfapilótákra épült. Hatalmas, idős platánfák adnak remek keretet a nagyköltséggel, jól karbantartott épületnek, hűs árnyékot a tágas udvaron játszadozó kis lakóknak.

A kastély U alaku elrendezése és tömegcsoportosítása a régi Grassalkovich-stilű /barokk-kori/ kastélyok hatása alatt áll. Rizalittagozásainak részleteivel, főleg fesztonos ablakszemöldökökkel, az egyenes vonalú timpanonnal és az ivelt tetők helyébe lépő merevebb vonalú manzard sátoztetővel pedig már copf stílus jellegzetes jegyeit képviseli.

A kastély főbejárata feletti gyönyörű erkély, az felett a főhomlokzaton a következő szövegű kronosztikum olvasható:

SIC eX annosIs SVrgVnt noVa teCta rVInIs

HaeC sI non pLaCepant faC MeLlora LICet.

Magyarul: "Igy emelkednek a régi romok üde épületekké,

Ha nem tetszik ez új, rakj ide mást helyébe."

A felirat szövegének megértéséhez egy kicsit vissza kell mennünk a múltba, néhány mondattal szükséges magyarázatot adni Zalaszentgrót történetéből.



A kastély keleti homlokzata.

A község neve csak 1908-tól, a községek nevének országos törzskönyvezése óta Zalaszentgrót, ezt megelőzően Szent-Gróth volt.

A század elején még egy hasonló nevű község volt a Vas megyei ún. Németszentgrót, amely ma Ausztriához tartozik és jelenlegi neve: Geresdorf. Ez utóbbtól való megkülönböztetés céljából tették a helység akkori neve elé a folyó nevét, és így lett Zalaszentgrót. Eredeti nevét, mint oly sok, más zalai helység is, templomának védőszentjéről kapta. A község temploma, az 1083. év utáni legközelebbi években alapíttatván, az akkor szentté avatott Szent Gellért püspök és vértanu nevétől vette és valószínű, hogy maga a Szent-Gróth köz-

ség is nevét, tehát a községnév is a St. Gerard, St. Girolld, azaz Szt. Gellért névből származik.

A mai Kastély helyén állott valamikor a szentgróti vár, amely fontos erőssége volt a török elleni küzdelemnek. A vár vizivár-wasserburg-volt, amelynek fő ereje abban rejlett, hogy az azt körülvevő víz és ingovány miatt szinte megközelíthetetlen volt. A várórség talán csak télen, a kemény fagyok idején volt gondban és bajban, amikor éjjel-nappal törniök kellett a jeget, a befagyott lápot, nehogy a jégen át közelíthesse meg az ellenség, az egyébként nem túl erős várat. - A vár valószínűleg még a tatárjárás után épült, mint a nyugati harcok, később az osztrák hercegek ellen emelt erődrendszer egyike. Sokat szenvedett a község és a vár a nagyurak hatalmaskodása miatt mindaddig, amíg a Bereg-megyéből származó beregszói Hagymássyak nem lettek a környék egyedüli urai és egyben várkapitányai is. A Hagymássyak várukat nagyon jól megerősítették, felszerelték és meg is tudták védeni úgy a törökkel, mint a Habsburg királyokkal szemben. A várban törökkel való csatározások között is lehettek azért vidám vendégjárások, amelyek köztudottak voltak, hiszen Kisfaludy Sándor azt a Tátika című versében meg is énekelte:

Szánthó Gáspár özvegye volt,
Ki a várban parancsolt,
S Hermán diák, aki abban
Ügyész, gazda, minden volt;
Czudar Judit, a szép özvegy,
Ezen nap nem volt otthon;
Deákjával Hagymássynál
Vigadozott Szent-Gróthon.

Vendégség volt Hagymássynál,
Kinek nagy volt értéke;
Özvegyüle ekkor nála
Szala egész vidéke.
Oda méne az özvegy is,
Azt gondolván magába,
Hogy megkerít tán valakit
Megunt özvegy ágyába.

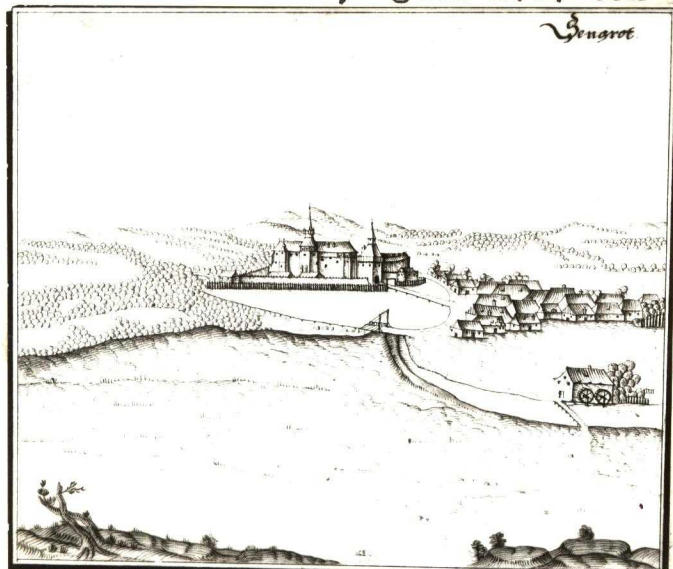
A várat a török veszedelem növekedésével újra és újra megerősítették, s mind fontosabb véghely lett.

A zalaszentgróti vár erős kőépületekből állt, kétemeletes, tornyos épület volt. A Zala pedig akkor még széles, szabályozatlan folyam, amely szeszélyesen kanyargott, áradásaival olyan mocsarat teremtett a vár körül, amelyet csak kánikulában, a kiszáradás után lehetett csak megközelíteni. "Pásztor és barom ismerte csak veszedelmes csa-

pásait és csak a madarak járhatták szabadon."

A vár bejáratát egyetlen híd képezte, maga a vár palánkkal is körül volt kerítve, amelyen mindössze három kapu volt.

A várat és a hozzátartozó uradalmat az utolsó Hagymássy 1663-ban eladta Batthyány Ádámnak. A Batthyány család a vár fenntartására és gondozására áldozott is mindaddig, amíg Kanizsa 1690-ben történt visszafoglalásával, védelmi szerepét el nem veszítette. Ettől kezdve elhanyagolták. Ők maguk Németújváron laktak, a szentgróti vár egyszerű épülete főuri lakhelynek nem volt alkalmas. Gondozás híján a vár állaga romlásnak indult, mignem 1787-ben teljesen lebontották.



A szentgróti vár látképe.

Helyébe emelték a ma is teljes pompájában meglévő kastélyt, amelynek építéséhez felhasználták a lebontott vár kőanyagát és a volt polgárvárosi templomrom faanyagát.

Erre céloz tehát a kastély homlokzatán olvasható latin nyelvű felirat szövege, a kiemelt római számok pedig összeadva adják a kastély építésének évét.

Átkerülve az épület nyugati, dombokra néző oldalára, feltűnhet a kastély későbbi és utolsó urainak, a Károlyi grófoknak cimere, amely annak ellenére, hogy a Károlyiak "csak" grófok voltak, mégis tizenegy-águ, vagyis hercegi koronás.

A cimert felirat övezi: "Fide et virtute Famam Quaere"
 "Hittelet és erénnyel szerezz hírnevet."
 /Hittelet és vitézséggel szereztük./



A cimer története és magyarázata pedig a következő:

A szatmári békekötést megelőző időben a Károlyi család egyszerű köznemesi család volt. Ősök, Károlyi Sándor a szatmári békekötésben való közreműködéséért és annak aláírásáért elismerésként hercegi rangra való emelkedését remélte és várta. Várakozásának megfelelően már jó előre elkészíttette a család hercegi cimerét.

Hercegi rangra emelkedésüket azonban Magyarország hercegi családai ellenezték, s a család ezirányu törekvése erős ellenállásba ütközött, mire az áruló Károlyi Sándor így fakadt ki: "Inkább leszünk grófok között az elsők, mint hercegek között az utolsók."

Igy lett a Károlyi család "csak" gróf, megtartva azonban, bizonyára sértett hiuságból, a hercegi cimert és meghazudtolván annak jelmondát, mert történelmi igazság, hogy birtokaikat és rangjukat nem hittel és bátorsággal, de nemzetük elárulásával szerezték.

Ugyanez a cimer egyébként a róm. kat. templom toronyablak feletti részén is ott van, jelezve a család kegyuri voltát.

Bár a háboru ideje alatti, többbizbeni gazdacserre a katélynak nagyon sok értékét semmisítette meg, annak belseje még ma is rejteget sok régi értéket.

Az egykori könyvtárszoba Itáliában készített, fából faragott ajtói például valóságos faszobrászati remekművek. -Az egyik ajtón az ókori jogtudósok fejei, a másikon a bibliából vett jelenetek láthatók.



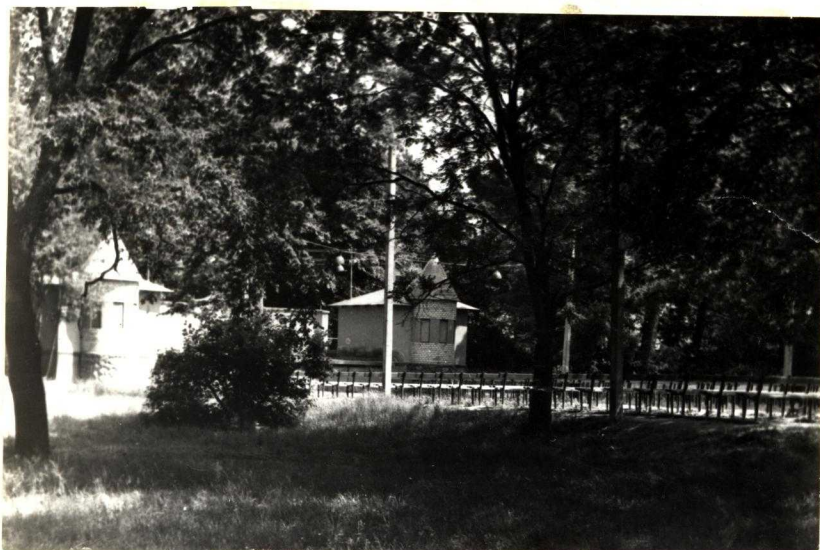
A könyvtárszoba ajtaján található faragások.

A volt könyvtárszoba sarkában meglévő és ugyancsak Itáliából származó márványkandalló is szinte muzeumi értékű.

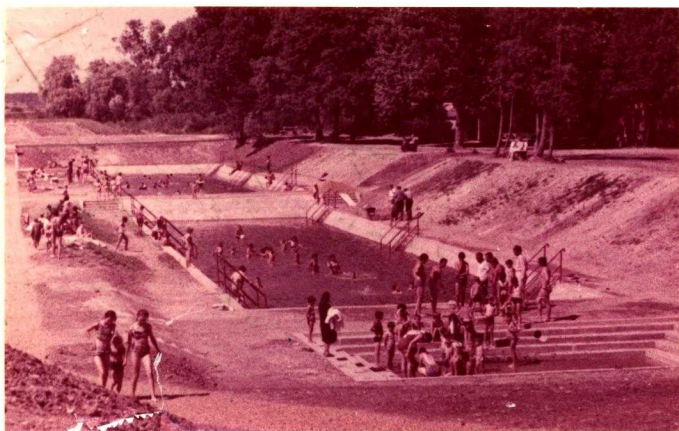
Érdemes azonban az épület valamennyi helyiségét végigjárni! Elgyönyörködni a ragyogó tisztaságon, renden és meghatódni azon, hogy a Magyar Állam milyen szeretettel gondoskodik a szellemileg csökkent képességű gyermekekről, ebben a tágas, gyönyörű kastélyban.

A kastélyhoz mintegy 15 kh. park tartozik, amelyből a Művelődésügyi Minisztérium 3 kh. területet átengedett a nagyközségi tanácsnak. Itt létesült a község lakóinak nyári kulturigényeinek kielégítésére a 300 főt befogadó szabadtéri színpad, a középső Zala-ágból táplálva e park nyugati részén épült meg a szabadtéri strandfürdő, biztosítva a község lakossága részére a pihenés, üdülés, kellemes szórakozás, a gyermekek számára a felszabadult játék lehetőségét.

A strandot és az egész községet védőtöltés óvja az esetleges árvíz-veszélytől. A távlati tervek szerint a strandtól nyugatra eső, tágas réten camping-tábor létesül majd.



A szabadtéri színpad.



Strandfürdő.

A kastélyból visszatérve, 150 lépésre, a templommal szemben áll az a ház, amelyben 1910-1914. években élt és dolgozott Dr. H a m b u r g e r J e n ő , a község akkori orvosa, majd a Magyar Tanácsköztársaság Földművelésügyi Népbiztosa.

Egykori lakását a Párt megvásárolta, ma munkásmozgalmi és helytörténeti múzeum, amely értékes, egyre bővülő dokumentumaival állandóan az érdeklődők rendelkezésére áll.



Dr. Hamburger Jenő munkásmozgalmi helytörténeti múzeum.

Dr. Hamburger Jenő Moszkvában halt meg 1936-ban. Utolsó kívánságát teljesítették akkor, amikor hamvait 1947-ben hazaszállították Zalaegerszegre, ahol szülei és testvérei mellé temették el, az általa szeretett zalai földbe. Sirját kegyelettel ápolja az ifju-



Muzeumsarok.-Dr. Hamburger Jenő mellszobrával.

A muzeummal szemben, az ut tulsó oldalán áll, a Battyány család által 1753-1758 évek között, ugyancsak tölgyfapilótákra építtetett róm.kat. plébániatemplom, amely ma műemlék. Főoltárképe: Szent Imre felajánlja életét Szűz Máriának. Szép piéta festmény, faragott és aranyozott keretben.



Róm.kat. templom, előtérben a Hősök-kutja.

A templom oldalkápolnájában, üvegkoporsóban fekszik St. Inocentius vértanu csonváza, felette Madonna festmény, rokokó keretben. A gyóntatószék előtt, a kőpadozatban Kanizsay Miklós, királyi tárnokmester, vörösmárvány sirköve, gót minuszkulás keretben latin körírat: "...martii obílt mago Nicolas d. Kanisa Condam mago, thavarnicorum Regaliu..."
/Itt nyugszik Kanizsay Miklós, aki valamikor a király tárnokmestere volt./

Művészetiileg legjelentősebb az a gyönyörű fa Madonna szobor, amely a templom bejáratától balra lévő mellékoltár felett áll. Az Istenanya, akinek köpenye, a jobb hónalj alatt, zegzugos redőkkel átjárt mély öbölben csüng alá, boldog és komoly méltósággal tartja karján göndörfürtű, játékoskedvű gyermekét, aki előrehajolva s pufók kis arcát oldalra fordítva emeli áldásra jobb kezét. A hullámos fűtökkel övezett, fenkölt komolyságu Madonna arc telve van meleg, egyéni varázssal, s hiven tükrözi a madonna-eszmény XV. század végén bekövetkezett változását.

A "Zalaszentgróti Madonna" stílusban és időben 1498-ban keletkezett, a heilbronni és bingeni oltárokkal áll egyvonalban. Az érzélem melegségében és a felfogás költőiességében azonban Magyarországon nem igen akad párja. Minden ízében egyéni megnyilatkozás, s mivel alkotómestere ismeretlen, így a "Zalaszentgróti Madonna" mestereként került a művészettörténetbe.

A templom előtti téren, kissé ÉNy-ra attól, áll az ugyancsak műemlék Szentháromság-szobor, amely alkotás valamikor az un. szentkut mellett állt, de azt a felszabadulás után a község világhírű szülötte: Németh Mária operaénekesnő, saját költségén helyeztette át jelenlegi helyére.

Műemlékeink közül említésre méltó még az un. Polgárvárosi régi torony, amely egy csucsíves templom maradványa. A torony a nyolcszög három oldalával záruló szentély északi oldalán állott. Biztos, hogy 1516-ban a salvatoriánusok laktak itt és a kolostoruk a szentléleki őrséghez tartozott. 1532-ben Szerdahelyi Bálint guárdiánsága idején a törökök felégették, de később helyreállították, mert 1538-ban már másik guardiánt küldtek ide Nyárádi András személyében. Őt szerzetes lakott itt és így ez volt a legkisebb a salvatoriánusok akkori kolostorai között. A három misés pap közül Nyárádi András volt a guardián és igehirdető, Paksi Benedek és Szentiványi Bernát pedig a gyóntatással foglalkoztak. Az egyik kisegítő testvér Sári Gergely, az ólmozó mesterséghez is értett, vagyis az ablakok üvegeit foglalta ólomkeretbe.



A Polgárvárosi régi torony.

áruval, s egyben mintegy 300 dolgozónak nyújt munkalehetőséget, néha két műszakban is.

Az elmondottakon kívül, működik a községben még egy, közel 100 éves, hatalmas téglagyár. Mintegy 300 dolgozója sokmillió éves téglatermeléssel segíti a nagyütemű építkezéseket. A gyárhoz tartozó bánya maga is érdekes látnivaló.

A téglagyártól visszafelé, a központ irányában helyezkednek el a következő ipari létesítmények:

Állami Szeszgyár: - főleg a téli időszakban működik. A mezőgazdasági selejttermékekből állít elő tisztaszeszt, jelentős értékeket mentve a pusztulástól.

Zala Megyei Tejipari Vállalat Sajtüzeme: - a községet átszelő vasuti pályatest tözsomszedságában - amely a Zalavölgy lakósaínak legválasztékosabb tejtermék igényeit elégíti ki, kitűnő sajtjait exportálják.

Állami Borpincészet: - a fenti üzem mögött található - amely a vidék szőlőleveit gyűjti be és szállíttatja el további feldolgozásra.

A felsorolt üzemeken kívül, a helyi ipart négy kisipari szövetség képviseli, több, mint ezer dolgozóval, dinamikusán fejlődő terme - léssel, egyre igényesebb, korszerűbb telephelyekkel és épületekkel gazdagítva községünk életét.

A "RECORD" Ruházati Szövetkezet: - a község központban - férfi és női konfekciótermékei országos híresek, termékei nagyrészt exportálják. A községben lévő központi üzeme több száz helyi és bejáró dolgozónak, főképp nők számára, nyújt munkalehetőséget, továbbá kihelyezett részlegei a türjei és pákai nők számára is biztos megélhetést nyújt. A termékei iránti kereslet nagy, dinamikus fejlődést tesz lehetővé, s egyben követelően parancsolja is azt. Ennek megfelelően 1972-ben egy új, 3 emeletes, korszerű üzemi épülettel bővül a központ, melynek elkészültével további 250-300 fő számára nyújt munkaalkalmat.

A Faipari Szövetkezet: - a központhoz közel fekvő telephely és modern irodaház rendezett képével tűnik ki - a jó hírnévre szert tett "Zala" irodabutor és sok más modern terméke keresett cikk. Két műszakban, több, mint háromszáz főt foglalkoztat, korszerű üzemi keretek között.

Az Építőipari Szövetkezet: - a központtól észak-keletre, néhány percnyi távolságra fekvő telephelye, üzemi épületei, a dinamikus fejlődés mai képét nyújtják. - A székhelyközségen kívül, jóformán az egész Zalavölgy építési igényeit kielégíti, sőt, komoly és szép építményekkel gazdagította már Vas és Veszprém megyéket is.

Az "UNIFERRO" Javitó és Szolgáltató Szövetkezet: - jellegének megfelelően a község különböző részein működnek részlegei. - Női- és férfifodrásszattal, kozmetikai szalonjával, fényképész műtermével, rádió és televízió, háztartási kisgépek, lábbeli javító részlegekkel, lakatos részlege pedig munkagépek javításával és autószervizével áll a helybéli és

környékbeli lakosság rendelkezésére.

Természetesen a felsorolás sem teljes, elsősorban a fontosabb, érdeklődésre számot tartó ipari- szövetkezeti létesítményeinket ajánlottam megtekintésre.

Benzintöltőállomás is működik a község központjában, jelenleg ugyan csak egy kuttal, épül már azonban és 1972. augusztus, 20-án átadásra kerül egy új, öt kutállásos állomás is, benzin, superbenzin és gázolaj kutakkal.

Zalaszentgrót nagyközség és majdnem a Zala völgy felének fogyasztói igényeit a Zalaszentgrót és Vidéke Árufelvásárlási és Értékesítő Szövetkezet kiterjedt üzlethálózata és vendéglátóipari egységei elégíti ki. 1968-ban nyílt meg az emeletes, modern kivitelű "Zala Áruház" a község centrumában, ugyanitt korszerű ABC. Áruház, műszaki-bolt létesült. A vegyesárubéltok, szaküzletek, áruházak gazdag áruválasztékkal és udvarias kiszolgálással fogadják a vásárlókat.

A község főutcáján a Kossuth Étterem, a vasutállomáshoz közel pedig a Kövecses Kisvendéglő, a központban kedves, régi cukrászda és modern presszó várja a látogatókat, szórakozni vágyókat.

A kereskedelmi és vendéglátó egységek választékát bővíti, élénkíti a Zala Megyei MÉK. korszerű zöldségboltja, mezőgazdasági szaküzlete, ill. a Zalaöngye Termelőszövetkezet pecsenyesütő egysége, s egyéb, a lakosság igényeit kielégítő és szolgáló egységek.

A dinamikusan fejlődő központi község városiasodását jelzi az egyre szaporodó emeletes ill. többszintű lakóházak mellett, hogy a közműhálózat is sokat fejlődött: a központban kiépült a csapadék és szennyvízhálózat, portalan utak, bitumenes járdák, modern közvilágítás hálózata be az egyre szépülő települést. A község három mélyfurású kutja pedig napi 750 köbméter egészséges ivóvizet, egy modern vízműbe táplálva, vastalaminálás után egy 250 köbméteres magaslati tározóba és onnan 25 km. főnyomóvezetéken át, juttat a lakossághoz, üzemekhez, intézményekhez, egyszóval a felhasználókhoz. A közművesítés tehát -bár bővítése évről-évre folyik -nemcsak kielégítő, hanem jónak értékelhető.

Mintaszerű bölcsőde és óvoda szolgálja a gyermekgondozási, két nagyon szép, tornateremmel, szabadtéri sportpályával, politechnikai műhelyekkel, konyhával és étkezdével ellátott általános iskola és egy középiskola az oktatásügyet.

Az egészségügyi ellátást egy modern egészségügyi Rendelőintézet, korszerű gyógyszerházzal, 14-ágyas Szülőotthon, Járási Mentőállomás, Járási Tüdőgondozó, valamint anya és csecsemővédelmi rendelő elégíti ki.

A kulturális és sportigényeket korszerű, 1971. évben 12 millió forintot beruházással épített Művelődési Központ illetve a tágas, ligetes, szép környezetben fekvő és jól karbantartott és felszerelt sportpálya

igényes módon teljesíti. A község központjában épült, Dr. Hamburger Jenőről elnevezett, modern, központi fűtéses, igényesen berendezett és felszerelt Művelődési Központ szervezi és irányítja a község kulturális életét, igényes, változatos programjával várja a község és szinte az egész Zalavölgy különböző koru és igényű lakóit. A korszerűen megépített épületben 400 férőhelyes színház- és moziterem, tágas előcsarnok ruhatárral és büfével, klubtermek, valamint egy 30 ezer kötettel rendelkező, szabdpolcos kölcsönzővel és olvasóval ellátott könyvtár várja az érdeklődőket. Az itt elhelyezett Járási Könyvtár a könyvkölcsönzésen kívül napilapok, folyóiratok nagy választékával, kisebb lemeztárral, s a legifjabb olvasók számára szépen berendezett gyermek könyvtárával biztosítja a kulturált szórakozás, buvárkodás és tanulás lehetőségét.

Addig is, amíg az ÁFÉSZ.beruházásaként a negyedik 5-éves terv időszaka szakában megépül, a már elkészített tervek alapján a "Zalavölgye Szálló", kb. 50 család tiszta és otthonos lakásában fizetővendég szobák biztosíthatók az érdeklődőknek, akár a tanács, akár az Idegenforgalmi Hivatal segítségével.

Az elmondottakon kívül, természetesen megtekinthetők a párt és az állami szervek helyi és járási szintű szervei is a község központjában centrális elhelyezkedéssel.



A Járási és Községi Pártbizottság székháza.



A nagyközség Tanácsháza.



A Járási Hivatal épülete.

A Zalaszentgróton való szemlélődés, a Zalavölgy központjának felfedezése után, utunkat északnak fordítva, a legközelebbi állomásunk a hét kilométerre fekvő T ü r j e .

Zalavölgyének - a székhelyközség után - egyik legjelentősebb települése.

Határa 6.700 kh, amelyből a felszabadulás előtt a csornai prépostság birtokában volt ennek több, mint a fele /3400 kh/, és ez a tény rányomta bélyegét a lakosság életviszonyaira, hiszen a prépostságon kívül még több nagybirtokos is volt itt. A község határából végeredményben több, mint 70% volt a nagybirtokosok kezén és csak a fennmaradó 30% a földművelésből élő lakosságé, bár a lakosság így sem volt szegény, mert egy gazdára még így is 12 kh. föld jutott.

Türjének előnyös helyzetet biztosított egészen 1970-ig vasuti gócpont volta. A zalavölgyi vasutvonalról ugyanis innen átszállással közvetlenül volt összeköttetés Bobán át Budapestre. A vasuti rekonstrukció következtében azonban ez az előny megszűnt, a vasuti gócpont áthelyeződött északabbra, Zalabér-Batyk vasutállomásra.

Jelenleg a volt vasutállomás épületeiben ipari üzem működik, munkaalkalmát biztosítva az ittlakóknak.

A község lélekszáma hosszú ideig azonos, néha magasabb volt, mint Zalaszentgróté.

Türjén a nagybirtokoknak több, mint fele erdő volt, míg Zalaszentgrót fátlansága miatt tüzelőben, faanyagban szegény, s ezért is, részben más okokból a két község között a szociális feszültség állandóan éleződött. Volt idő, amikor a türjeiek a járási székhelyet is maguknak követelték.

A Zalaszentgrót és Türje közötti szomszédviszony leginkább a kecskemétiak és nagykőrösiek állandó, zsörtölődő, ellenségeskedő viszonyára emlékeztetett az elmúlt századok kizsákmányoló viszonyai eredményeként.

A Hagymássy család is folyamatosan ellenségeskedésben állott a szomszédos türjei premontrei prépostsággal és 1543-ban a türjei zárdat el is pusztította. Ebben valószínűleg a zalaszentgrótiak is résztvettek, amit a zárda közelsége és az tény is valószínűsít, hogy a szigorú várur Hagymássy a támadásban való részvételre biztosan kényszerítette is saját jobbágyait. A két község pörösködésében mindig a földesurak voltak a kezdeményezők, a pörösködés levét pedig a két község lakossága volt kénytelen lenyelni.

1741-ben például a türjei prépostság perrel támadta meg a szentgrótiakat jogtalan legeltetés és féjázás/faszedés/ miatt. Ez a pör ke-rek száz esztendeig tartott és csak a tagosításnak 1840-ben történt teljesítésével ért véget, mégpedig a papi hatalom következményeként

a szentgrótiak vereségével.

A gyűlölködés természetesen kihatott magára a lakosságra is,erre szolgál példaként az 1880-as évek elején megtörtént alábbi eset.

Élt Szentgróton egy öreg leány,akinek meglehetősen nagy erdőbirtoka volt a türjei határban.Örökös nélkül élván,végső óráiban magához hívatta a község előljáróit és azt mondta:"Ameddig visztek holtom után a jószágom/birtokom/on eltemetni,addig a tiétek,vagyis a községé lesz az erdő és a legelő."

A jó szentgrótiak a halál bekövetkezte után jó messzire bevitték az idős nő holttestét az erdőbe és ott egy hármass gyertyánfa tövében temették el.Azóta azt a helyet "Leánytemető"-nek hívták,a hármassfa pedig sokáig szolgált határjelül.

A határvillongás,a szötlődés azonban még ezután is sokáig tartott.Bár a csengei mezőn 1814-ben megállapítást nyert a határvonal, a szentgrótiak azt nem akarták elismerni és közös legeltetési jogot formáltak arra a területre is,amely a határkijelöléskor Türjének jutott.Ezért a türjei határszélen 10-15 holdnyi gabonában minden évben,de különösen aratás előtt,tetesmes károkat okoztak.Ennek az állapothoz a rendezésére a megye alispánja kiküldte a szolgabírókat. Ez azonban meglehetősen pongyolán kezelte a rábizott ügyet,amitől a szentgrótiak vérszemeket kaptak és 1839.július,1-én,kora reggel,a városbíró parancsára felfegyverkezve, megjelentek a türjei határszélen,megtámadták az ott arató türjeieket és egyet agyonlőttek,több személyt pedig megsebesítettek.A vérengzés miatt a szentgróti bíró a főkolomposokkal együtt börtönbe került,s hosszabb szabadságvesztéssel bünhődtek,néhány elkövetőt pedig testi fenytéssel büntettek.

A határvonalat ezután mély árokkal jelölték meg,s bár a viszálykodás ezzel megszűnt,az elfolytott gyűlölködésnek csak 1945-ben, a felszabadulás után lett vége. Azóta a két község testvérként él egymás mellett,legfeljebb abban versenyeznek,hogy melyik község fejlődjön gyorsabban és szebben.Ez a verseny azonban mindkét községnek csak előnyére válik.

A két község viszonyának rövid ismertetése után nézzünk szét Türjén.

Zalaszentgrót felől a községbe érkezve,mindjárt a község bejára tánál található a járás egyetlen Mezőgazdasági Gépjavító Állomás-a. Jól felszerelt műhelyeivel,szakképzett munkásgárdájával a község egyik legjelentősebb ipari létesítménye,amely nagyban hozzájárul a község fejlesztéséhez,szépítéséhez.Tovább haladva elérkeztünk a hosszan elnyúló település tulajdonképpeni centrumához,ahol mindkét oldalon széles,üdezőld parksáv kíséri a portalanított főutcat.Balról magunk mögött hagyjuk a tanácsházat,jobbról korszerű, áruban

gazdag választékot nyújtó, új, modern, szövetkezeti ABC. áruházat, s már is szemünkbe tűnik környezete fölé emelkedve, a volt prépostsági templom.

A festői szépségű templom román stílusban épült 1230-ban, majd 1900-ban átépítették és 1921-ben újra renoválták. A csucsíves szent-ségház 1478-ból való. Mennyezetét id. Dorffmeister István 1763-ban készítette gyönyörű freskói díszítik.

Közvetlenül a templom mellett, szinte vele összeépítve fekszik a barokk stílusban épített, volt premontrei rendház, amely ma szociális otthon, s mint ilyen is megtekintésre érdemes!



A türjei templom.



A premontrei rendházból lett
szociális otthon.

A község főterén, a templomtól néhány száz lépésre áll a Hősök szobra, mögötte egy emléktáblás ház hívja fel a figyelmet arra, hogy: "E házban lakott gyermekkorában az 1860-as években RÁKOSI JENŐ író".

Az emléktáblát az író születésének 100. évfordulójára a Dunántúli Kömüvelődésügyi Egyesület állíttatta.



A ház, amelyben az író gyermekkorában lakott.

Tovább folytatva utunkat, megsejlemlélhetjük a már befejezett, több - száz millió forintos beruházással megvalósult vasutkorrekciót, melynek eredményeként új nyomvonalat kapott a vasuti sinpár, a közuton pedig felüljáró biztosítja a balesetmentes közlekedést. Az új vasutvonal üzembe lépése óta meggyorsult és közvetlenebbé vált a megyeszékhely és a főváros közötti vasuti közlekedés, viszont Túrje község számára oly előnyösnek bizonyult vasutállomás megszűnt. A régi állomás és a hozzátartozó épületek egy új ipari üzemnek adtak otthont, további munkalehetőséget nyújtva az itt lakóknak. Az új állomás pedig meglehetősen távol a község központjától, a Bögte felé vezető uton épült fel.

Mielőtt elhagynánk Túrjét, a dinamikusan fejlődő község ipari létesítményei közül említésre méltó, loo főt foglalkoztató ruházati szövetkezetet is megtekintésre ajánlom. A Gépjavitó Állomás előtti utkereszteződésnél a Sümeg irányába haladó közut bal oldalán található, szép, új, modern épületben, a Zalaszentgróti Record Ruházati Szövetkezet részlege.

Elbucsuzunk e kedves községtől, s a főútcán haladva elhagyjuk Túrjét. Alig 3-4 km megtétele után Batyk községnél - annak egy részét érintve - DNy-ra fordulunk és Zalabér községbe érünk.

Z a l a b é r a Zalavölgyének egyik kis községközpontját képező, tiszta, rendezett, vendégszerető, közös tanácsu községe, szép üzlethálózat, kisvendéglővel, cukrászda-eszpresszóval.

Itt kanyarodik a Zala-folyó délnek, ezért Zalakanyarnak is hívják. Zalabér is ősrégi zalai község, amely a török időkben saját kis várával védekezett a török becsapások ellen. Oklevél bizonyítja, hogy abban az időben a község neve csak Beér, Bér volt. Itt lakhatott Vak Bottyán híres kuruckapitányának, Béri-Balogh Ádámnak édesapja, aki itt kölcsönt is vett fel. Valószínűsíthető, hogy a Balogh család a községről nyerve prédikátumát lett Béri-Balogh. Ezen emlék megőrzése céljából nevezték el a járás egyetlen középiskoláját Béri-Balogh Ádám Általános Gimnázium-nak.

A község főutcáján haladva, szinte a település szélén, új, korszerű, emeletes általános iskola áll, tágas, parkosodó, szépülő környezetben. Itt, az iskola helyén, feküdt a II. világháború előtt, Zala-megye egyik legnagyobb iparmágnásának, a gelsei Guttmann bárónak kastélya, homlokzatán "Gradatim" felirattal, gyönyörű ősparkban. A kastély előtt a báró lovasbaleset áldozatává vált fiának gyönyörű, bronz lovasszobra állt, amely most a Rádiház-i lótenyésztés és lovasiskola telepét díszíti. A kastély a háború után, gondatlanság miatt leégett, megsemmisült.

Zalabér határát elhagyva és ismét délre kanyarodva lassan mögöttünk maradnak a hegyi hajlékok, festői szőlőhegyek, majd az ugynevezett "csuszódomb", ahol a török időben még egy falu állt - Z a l a - s z e g . Ezt a falucskát a török felégette, s ma már csak a temetője található meg, jelezve, hogy itt emberi település volt.

A dombok közül kibujva hirtelen, s újból kitárul előttünk a Zalavölgye.

Az országutról balra tekintve, a tágas réteken, a folyón túl, feltűnik egy kis község, T ü s k e s z e n t p é t e r , ahová egy 1967-ben épített korszerű út vezet a Zala-folyó két ágát átívelő, két nagy nyílású és nagy teherbírási vasbetonhídon át. A keleti Rádfő közvetlen szomszédságában működik a járás legmodernebb, legnagyobb malma, hatalmas raktárakkal, a község egyetlen üzemeként.

Tüskeszentpéterrel egyébként már 1301-ben találkozhatunk régi irásokban. Ekkor még csak föld, Szentpéterfölde a neve, s a türjei prépostság birtoka. Később, mint alig 500 lelket számláló község, az Aranyod-i tanácshoz tartozott. 1963. december, 31. napjával azonban mindkét község, saját kérésére, Zalaszentgróthoz lett csatolva, és ma annak Aranyod a III., Tüskeszentpéter pedig a IV. körzetét alkotja.

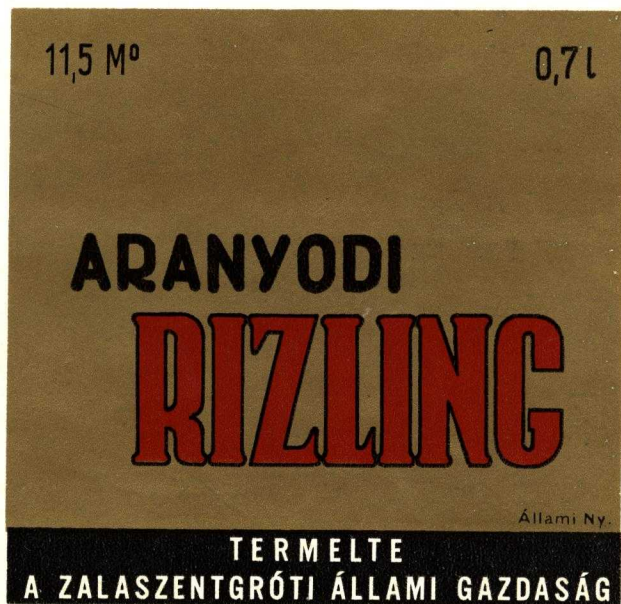


A tüskeszentpéteri malom látképe.

Továbbhaladva a Zala-folyót kísérő műuton,néhány perc alatt elérjük a következő települést,A r a n y o d o t .

Az 1792.évi térképen két ilyen nevű helység szerepel:Alsó-Aranyod a Zala mellett,s ettől északra Felső-Aranyod.Nevük az arany szó származéka és a sok szentet idéző zalavölgyi községnevek közül ez a legszébb.Kár,hogy megszűnt! - Aranyodról,mint önálló községről a XIV.sz derekán hallani először,amikor Pál fia Imre birtokában van,aki Szentgróti Dénesnek ajándékozta.A történelem megismételte tehát is önmagát,amikor ez a község is újból szerves része lett 1963 év végén Zalaszentgrótnak.-Nagy a hasonlóság Pest és Buda egyesüléséhez,hiszen a két egyesült községet csupán a Zala folyó választja el egymástól.-

A községrészben/III.ker./a zalaegerszegi 16.sz.AKÖV.telephelyén kívül,ipari létesítmény nincs,önálló mezőgazdasági üzem sem működik. Annál híresebbek azonban az aranyodi borok,amelyeket a két világháború között gróf Károlyi György,akinek itt nagy szőlői voltak,palacozta "Zala-gyöngye"néven hozott forgalomba.Ezt a hagyományt követte talán a Zalaszentgróti Állami Gazdaság,amikor e területen termett borait"Aranyodi Rizling"elnevezéssel forgalmazza.



A dombon fekvő Aranyodról leérve elérjük Zalaszentgrót már ismert bejáratát balról,s tovább a Zalaapáti felé vezető országút elágazásában,jobbra,egy régi,düledező épület,a volt"Zrinyi-csárda"tűnik szemünkbe,homlokzatán még jól olvasható feliratával.-Ezt a területet 1957-ben Csáfordtól csatolták Zalaszentgróthoz.- A volt beszálló vendéglő,annak idején,nevét onnan nyerte,hogy a szentgróti vár ura,Batthyány Ádám,Zrinyi Miklós költő és hadvezérnek nemcsak szomszédja,rokona,céljainak legjobb ismerője és támogatója volt,de Zrinyi kisgyermek korában itt,a Batthyányiak ősi várában talált új anyára is.A Zrinyi árvák Batthyány Ferenc özvegyének,Poppel Évának keze alá kerültek aki korának egyik legkiválóbb asszonya volt, s ez a nemeslel -

kü asszony,-aki szívből szerette az ifju Zrinyit -nevelő anyja is lett.

Zrinyi eddig kevésbé ismert leveleiben pl.a megszólítás:"Sok szerencsés jónak kívánása után alázatos szolgálatainkat ajánljuk kegyelmednek,mint szerelmes anyánk asszonynak." Nem lehet a csárda történetének megemlézésekor Zrinyi Miklós költői és hadvezéri érdemeit ismertetni,csupán azt szeretném ezzel kapcsolatban megemlíteni,hogy Zrinyi Miklós többször járt Szentgróton is,mert 1651. augusztus,24-én így írt Batthyány Ádámnak- "Én ma Lentibe,holnap Egerszegre,szombaton Szentgrótra megyek s az kegyelmed ordinatójára tartom magamat,csak idején tudhassam." -Ekkor beszélhették meg Szentgróton Battyányval,aki akkor a Dunántuli Hadak Generálisa volt,hogy Zrinyi a törököt meg fogja támadni,mert szeptember közepén,a Kotor-i mezőn,a Mura mellett,Zrinyi szerencsésen és győzelmesen meg is támadta azokat.

.Nevelőszülei meglátogatásakor Zrinyi természetesen azok várában szállt meg,az őt kísérő lovasság azonban az akkor még Csáfordhoz tartozó ,de azóta Zalaszentgróthoz csatolt csárdában nyertek elszállásolást.Innen ered az elnevezés:"Zrinyi-csárda." A teljesen elhanyagolt és ma már életveszélyesen romos,volt csárda napjai meg vannak számlálva,rövidesen lebontásra kerül,s csak az emléke marad meg azokban,akik még láthatták.



A szépeplékü Zrinyi-csárda.

A csárdától délre,az ut mentén következik máris az uj KPM.Szakasztechnikus telephely,korszerű gépekkel,jól felszerelten,biztosítva az állami utak jó karbantartását.A telephely mellett folyik az uj,öt kutatásos,modern benzintöltő állomás építése,amelynek elkészítési határideje 1972.augusztus,20.,ezt követően megkezdí szolgáltatásait.

Tovább folytatva utunkat, a Zala folyását követve 1,5 km-t megtéve elérjük a kis utkereszteződést, ahonnan szilárd bekötőút vezet a dombok között megbujó, rejtőzködő községbe, s elérjük C s á f o r d -ot.

A községről már 1381-ben említést tesznek, akkor még mint Alsó-, Felső- és Egyházascsafördöt említik.

Ezer lelken aluli lakosságának nagyrésze termelőszövetkezetben, másrésze a járási székhely üzemeiben dolgozik. A munkabajarást rendszeres buszjárat biztosítja, de elérhető Zalaszentgrót kerékpáron, sőt gyalog is.

Csaförd kiváló berairól ismert, egy kis kóstolót venni, kedves kis pince előtt ülve gyönyörködni, megpihenni, megérdemli a megállást ill. a betérést. A kis pihenő után, a Zalát követve alig 5 km távolságra újabb, szép látványt nyújtó kis község következik, amely azonban az országról meg sem látszik: Z a l a k o p p á n y.

A kaleidoszkópként ezer színben változó vidék szemlélésébe szinte már belefáradó utas türelmetlenül kérdezheti, hogy hol van hát ez a község? És ime, egy perc múlva már fel is tűnik a község templomának tornya, persze ez is csak azért, mert dombra épült. Magát a községet elrejtí a sok fa, ami annál is könnyebb, mert a községet körülölelő domboszerű völgyében, szinte elbujik a világ elől Zalakeppány, piros cserepes házaival, tágas udvaraival és szép gyümölcsöseivel. A község utcái és udvarai mindenhol lejtősek, ezért itt eső után szinte sokáig sár, a csapadék hamar leszalad a lejtőn, a homokos vályogtalaj pedig percek alatt felszikkad.

Nagyon kedves, szinte idegnyugtató környezetben rejtőzött el ez a község, aminek persze az a magyarázata, hogy nagyon régen, a község keletkezése idején, amikor a tatár, majd a török dúlások miatt az emberek élete nem volt biztonságban soha, olyan helyre kellett biztonsági okokból települniök az embereknek, ahol kis vagyonkájuk és életük is viszonylag biztonságban volt. Lehetőleg ember nem járta, nehezen felkutatható és megközelíthetetlen helyekre.

Festő ecsetjére méltó szép tájban gyönyörködhet itt a látogató! Hegyek-völgyek, szőlők-gyümölcsösök, erdők és mezők váltják itt egymást. A község lakói a lejtősebb részekén mezőgazdasági, az emelkedettebb részekén fejlett szőlőgazdálkodást folytatnak. A lakósek szorgalmas, jószívű földműves emberek, akik ma a termelőszövetkezetben dolgoznak. Aki helyben nem talált munkahelyet, kedvező autóbuszjáratokkal jut el a járás székhelyének, Zalaszentgrótnak, üzemeibe, intézményeibe, vagy a távolabb fekvő megyeszékhelyre, s ott dolgozik.

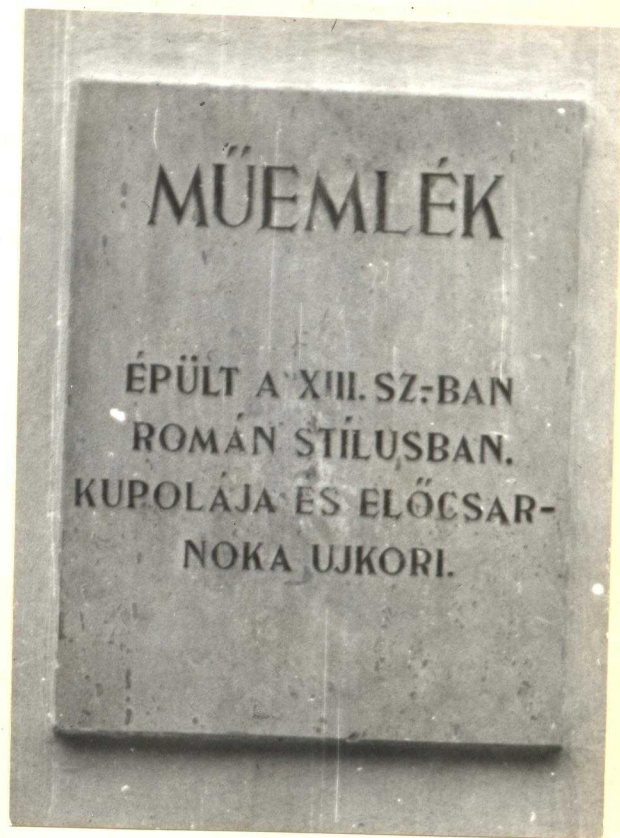
A megbecsült munka eredményeként jó módu, egyre gazdagodó emberek élnek itt, s ez tükröződik a gombamód szaporodó, tágas, korszerűen felszerelt, modern lakóházakon.

Nemcsak a Zalavölgyében, de egész Zala megyében nagyhirűek a koppányi berok, amelyek minden évben sok kirándulót vonzzanak a koppányi hegyek vendégszerető hajlékaiba.

Egy jó ugrás csupán, innen 2 km-re fekvő K a l l o s d , amely község ugyancsak völgyben, s festői környezetben fekszik. Ennek köszönhető, hogy nemrég filmet is forgattak itt. Bár az országról ide is le kell térni kissé, nyugati irányban, hogy a falut elérjük, de érdemes ezt megtenni nemcsak a koppányival egyenértékű berai miatt, hanem azért is, hogy megnézhessük a kallósdai "tengerszemet", a Rózsás-tavat és a jegyenyefák alkotta természetes keretben, a kallósdai dombok közepe táján, a község temetője felett épült gyönyörű árpádkeri kerektemplomot.



A kallósdai kerektemplom.



A templom falában elhelyezett márványtábla.

Kis kitérőnk után, visszatérve az országra, utunk dél felé halad. Mielőtt azonban a következő község első házait elérnénk, szemünkbe ötlök egy domboldalon a temető, belőle kiemelkedve a műemlék temetőkápolna a Deák sírbolttal. Ennek megszemlélésére is érdemes megállni egy percre, kifejezve az utókor tiszteletét.

Innen továbbhaladva, néhány perc alatt Kehida községben vagyunk. A furcsa községnevezés magyarázata pedig a következő: -
-A XIII. században Ketüd vagy Ketőd-hidának nevezik. Ez a személynév a két, kettő számnév d sorszámnevképzés alakja. Emberre vonatkoztatva annyit jelent, mint második gyermek, másodszülött. A hét második

napját is ezzel a szóval jelöljük ma is:kedd.A ketőd,ketüd vagy ketedhida szavakból a XIV.században Kehida lett,s csak a XVI.-XVII. században esett ki belőle a"d" hang és lett,a folyó feletti két hidja miatt, K e h i d a .

A községbe érkezve az utelágazásnál fekszik a volt Deák Ferenc kuria,amely későbarokk stílusban,1770.körül épült,homlokzata eklektikus.Az épület műemlék jellegű és többször nyert felújítást,eközben átalakítást is. Ma is szép építészeti alkotás,jelentős középület.Itt ma a Zalaszentgróti Állami Gazdaság üzemegysége és a Mezőgazdasági Szakiskola működik,mindkettő jól felszerelve,korszerű körülmények között.

Köztudott az a tény,hogy D e á k F e r e n c ,a haza bölcse,Zala megye szülötte,Söjtör községben született 1803.okt.17-én, de élete nagyrészt itt,a kehidai kuriában töltötte.

Az 1848.-i reformok között,a legfontosabbak egyike a rendi országgyűlés megszüntetése volt,s helyette népképviselői parlament létrehozása volt a cél. A zalaszentgróti kerület Deák Ferencet,aki akkor az első magyar felelős kormány igazságügyi minisztere volt,választotta meg képviselőjének.Deák Ferenc megválasztását elfogadta és választói bizalmát nagyon szép levélben köszönte meg. Így tehát ebben az időben a haza bölcse volt a Zalavölgyének képviselője.

Deákot egy nappal korábban,tehát június,14-én ,Debrecenben is megválasztották képviselőnek,Ő azonban a szentgróti felkérést fogadta el,a debrecenieknek pedig megleghangu lemondó levelet küldött. Ez a tény is bizonyítja,hogy a haza bölcse szülőföldjét,Zalát és lakóhelyét,a Zalavölgyét,végtelenül szerette és szolgálni is akarta.

Deák Ferencet egyébként igen meleg barátság fűzte az akkori szentgróti földesurhoz,Batthyány Károlyhoz,és ha Kehidán tartózkodott,hetenként többször is bejött hozzá,fia keresztapását is vállalta.

Az 1843-ban megalakított "Zalaszentgróti Kaszinó",amely az ország egyik első,így tehát legrégibb kaszinója is volt,Deák Ferencről nyert annak idején elnevezést.

Deák Ferenc politikai tevékenysége alatt,mai szemmel ,ugyan fejtett ki negatív vonatkozású politikai munkát is,de haladó,pozitív vonásai miatt nyugodtan valljuk Őt ma is magunkénak.A volt kehidai kuriában emlékszobája van ma is.

Kehidán megtekintésre érdemes a műemlék jellegű róm.kat.templom is,amely a XV.században,gótikus stílusban épült,s csak a XVIII.században nyert barokk stílusban átalakítást.

A községben néhány éve elajkutató furás közben melegvizű forrást tártak fel,amelynek vizét a tanács strandfürdő létesítésére szándékozott felhasználni,azonban a gazdaságossági számítások után ez

a szándék megvalósíthatatlan maradt. Az elajkutatás emlékeként ma is látható kut azonban érdekes látnivaló.

Kenida község, a vele szemben épült K u s t á n y községgel közös vasuti állomással, s ma már közös tanáccsal rendelkezik.

Mint egy közigazgatási egységbe tartozó község, Kustány látnivalóit is mindjárt tekintsük meg. Ezek: a műemlék jellegű és a XVIII. században épített róm.kat.fa harangláb és a volt Batthyány-kastély, ez utóbbiban ma szociális otthon működik.

Mindkét, összetartozó község lakóinak fő foglalkozása a földművelés, állattenyésztés, de fejlett üzlethálózattal, korszerű oktatási intézményekkel, parkosított, portalan utcákkal is büszkélkedhetnek.

Megjegyezni érdemes, hogy a világhírré szert tett "Husz óra" c. film és regény írója, Sánta Ferenc, itt szerzett élményeit dolgozta fel alkotásában.

Utunk következő állomása: Z a l a c s á n y .

Itt már a Zala-folyó alsó szakaszának völgyében vagyunk, melyet nyugatról hatalmas erdőségekkel borított hegyhát, a völgyben egyre szélesedő rétek és legelők kísérik.

Ebben a községben született, 1790-ben, C s á n y i L á s z l ó , kora ellenzékének "szíve és karja".

Zala megye 1837. májusi közgyűlésén felszólal és "fülsértő gunnyal beszél a kormányról." Eljárását "főbenjáró hitványságnak" nevezi és ugyancsak megnyomja a szót, amikor a zsarnok Habsburgokat emlegeti. Szíve a nemzet függetlenségéért dobog és hangsúlyozza, hogy "fel kell a népet testvérileg emelni hozzánk, vélek a haza javáiban és terheiben osztozni."

1848. márciusa után, mint a Dunántul teljhatalmu kormánybiztosa, jelelmentések sorozatával hívja fel a kormány figyelmét a Dráván tuli veszedelmes mozgólódásokra és arra, hogy Jellesich készülődését Bécsből tüzekik. Hogy az ellenferradalom kísérleteinek gátat vessen, erélyes kézzel szervezi a dél-dunántuli gerillaháborút. "Kik csak kar-jukat emelni tudják, s hazájuk boldogságát szeretik - repdeli - puskával, kaszával, vasvillával táborba gyülekezzenek." A téli visszavonulás idején Erdélybe küldik kormánybiztosnak, majd a Szemere kormányban a közlekedés ügyét bizzák rá.

A szabadságharc végső óráiban már nem kétséges előtte, hogy mi vár rá, de nem menekül végzete elől. Mikor Pesten haditörvényszék elé állítják, egy szóval sem tagadja meg elveit és cselekedeteit.

A börtönből így ír:

"Teljes igyekezettel törekedtem hivatásomnak megfelelni, de igyekezetem nem sikerült, hajótörést szenvedett minden tervem a könnyen-

hivők optimizmusán és geneszságán; többet csalatkoztam a lefolyt tizenhat hónap alatt, mint egész életem hosszú évein át... Mily boldogító öntudat, hogy én csalatkoztam és nem csaltam, nem soha."

"Használni nem birtam hazám ügyének, annak tudok mártírja lenni." Mielőtt a gráci hóhér nyakába illeszti a kötelet, ajkával illeti azt és ennyit mond: "Hazámért ezt is szívesen." Ilyen szülöttei is voltak a Zalavölgyének, s a kései utódok példájukból tanultva, hálás kegyelettel őrzik emléküket. A Zalaszentgróton 1967. szeptember, 1-én felavatott új 12 tantermes általános iskola is a hazafias szellemben való nevelés céljából választotta Csányi Lászlót az iskola névadójául.



Csányi László szoborportréja a zalaszentgróti iskolában.
Alkotója: B. Farkas Sándor.

A Csányi Lászlóról elnevezett zalaszentgróti általános iskola.

A helyi nevezetességek közül megtekintésre ajánlom az Erdőhivattal szemben fekvő XVIII. században épült barokk kastélyt, amely ma fiunevelő otthon. Itt ma árva vagy félárva fiuknak biztosít a Magyar Állam a tanulás lehetőségein túl, meleg otthont, szeretetteljes el-
látást, bizonyítva, hogy: "A gyermekeket védeni kell, hogy ne kelljen őket később elítélni." - Az épület műemlék jellegű.

A másik, ugyancsak műemlékjellegű épület az 1749-ben épült róm. kat. templom megtekintése után el is hagyjuk a községet.

Zalacsányt elhagyva rövid idő alatt érkezünk Z a l a a p á t i községbe.

Ha utitársaim figyelték eddig, észrevehették, hogy az országuton haladva, szinte valamennyi községet érintettük, hangsúlyozva azt, hogy néhány percre, rövid idő múlva következnek, s ez így is van. Olyan ez mint egy gyöngysor, a gyöngyszemeket, a kisebb nagyobb községeket fűzi az ut egyetlen, élő és változó, csodálatos ékszerre. E kis gondolati kitérő után, térjünk vissza az említett községhez.

A mai Zalaapáti két helység: Zalahosszúfalu és Zalaapáti összenövésékként vált egy, az országut két oldalán párhuzamosan épült, mintegy 5 km. hosszú községgé. Helyzeténél, fekvésénél fogva ez a község a Zalavölgyének egyik jelentős helysége. Vasutállomásához csatlakezően nagy autóbusszfergalma van, közlekedési lehetőséggel Pácson keresztül Zalaegerszegre, más irányban Nagykanizsára és az új, gyorsan fejlődő és máris híressé vált zalai fürdőhelyre, Zalakarosra. Naponta közlekedik autóbussz a Balatonhoz, Keszthelyre.

Ez a kiskörzeti jelleg érvényesül a közigazgatásban, s a kulturális és közművelődési területeken is.

Zalaapáti nagyon szép, kedves, rendezett település, parkosított főutcájával, üzlethálózatával, izletes házikosztot biztosító kisvendéglőjével, eszpresszójával a községen átutazót, hacsak rövid időre is, de ottmarasztalja.

Nevezetességei közül ki kell emelni a barokk stílusú, 1781-ben épült, volt Bencés rendházat, - amely ma a Főváros Szociális Otthona, - és az 1796-ban épült, ugyancsak műemlékjellegű volt Szentkirályi kastélyt. Mindezek megtekintése után, egy jó szíverősítő feketétől felüdülve folytathatjuk utunkat, amely most már elkanyarodik a Zalavölgyétől.

Itt már egészen kiszélesedik a völgy, síkabbá válik a mező, lassan láthatóvá válik a Kisbalaton volt mocsárvilágának csaternákkal át meg átszelt lápvilága.

Zalaapátit elhagyva a legtöbb kiránduló és turista, a már egészen közelfekvő, a Balaton legnyugatibb, szép fekvésű városa Keszthely felé veszi útját, utközben megtekintve a régi Betyár-csárdát, a Gyöngyösi-csárdát, esetleg Keszthely előtt betér a gyönyörű és világhírű Héviz gyógyfürdőbe.

Mi azonban még maradjunk egy kicsit itthon, szeretnénk még bemutatni néhányat azokból a községekből is, amelyek bár kissé kívül esnek a Zalavölgyén, de annak mégis részesei, hiszen a zalaszentgróti járásához tartoznak.

Fordítsunk tehát utirányunkon és haladjunk át a Zalaapátitól alig 4 km-re fekvő Esztergály községen, ahol bár sok látnivaló nincs, legfeljebb a XVIII. században épült műemlékjellegű barokk templom és a község nagyon szép kulturháza. A községen áthaladva elérjük Egeraracsát, ahol egy szép, népi eredetű kettős faharangláb hívja fel a figyelmet, egy pillanatra álljunk meg, s tekintsük meg a népi építészet ezen kis remekét.



Az egeraracsai faharangláb.

A községet elhagyva és újabb 4 km-t megtéve, rövid időre, ismét érdemes megállni Dióskál községben, mert itt már van látnivaló!

Elsősorban tekintsük meg a XVI. században épült róm.kat.templomot, amely 1788-ban és 1929-ben nyert átépítést, s a templom külső falán egy márványtábla hirdeti, hogy ~~kebben~~ a községben született V i r á g B e n e d e k , a neves papköltő, "a nemzeti lélek tüzes ébresztője," körülbelül az 1752. évben.

Életében egyszerűen, sőt szegényen élt ez a nagyműveltségű, spártai életet élő pap-poeta, akinek életében csak az fájt, hogy világosságot lobogó lelkét kora nem értette meg. Ő, az egyszerű jobbágyszülők gyermeke, lángoló lélekkel irt, de hiányzott a kiadó, és ha egy-egy munkája néha mégis megjelent, akkor nem volt aki elolvassa. A magyarok között akkor még sok volt az Ő értelmezése szerinti "gyermek". Ezeket tartotta szegénynek, nem magát.

Sokan nógatták, biztatták például, hogy folytassa a magyarok történetének megírását. Ezeknek ezt szokta felelni: "A tűzvész semmivé tett sok munkámat, s a kedv meg van törve." Mikor az újabb kor történelmének megírását emlegették előtte, így szólt: "Lelkiismeretes-írő csak a régi, kihalt generációk történetét írhatja meg, s becsáthatja nyilvánosságra. Aki élőkről ír, hizeleg, rágalmaz, vagy részrehajló."

Viszonylag keveset tudunk róla még ma is, mert amikor életrajzi adatainak közzétételére unszolták ismerősei, azoknak így felelt: "Születtem, szerettem hazámat, s dolgoztam érte. Ez az életem története. Tegyetek ti is így, tanítsátok utódaitokat, s ha azok is ezt teszik, akkor Magyarország boldog lesz!"

Szüllőhelyét is igyekezett mindig eltitkolni, arra vonatkozóan sohasem adott pontos választ, hogy hol született. "Ott születtem, - mondotta a kérdezősködőknek - hol somot, almát ehetsz, de a tudományból keveset vehetsz."

Azóta beigazolódott, hogy bizony itt, Dióskálban született, középiskoláit Nagykanizsán végezte, és azt is tudjuk, hogy nagy szegény-ségben. 1883-ban, egészen magára hagyva halt meg Budapesten.

Megbecsülését hirdeti a templom falán elhelyezett márványtábla és ugyanitt, a róla elnevezett kulturház.

A Dióskálhoz tartozó hegyrészen állott a török időkben Pogányvár, amely ma már csak a híres pogányvári boráról ismeretes.

Megemlítésre méltónak tartjuk még egy, a Zalavölgyéhez tartozó nagy és gazdag község nevét, Szentpéterurét., amelynek tanácsához két község tartozik: Nemesszer és Vörrü.

Nemesszer község szülötte C s e r t á n S á n d o r .

Kőszegen bölcsészett, Győrben jogot tanult, s ügyvédi vizsgáit letéve másodügyész, majd 1848-ban képviselő lett. A szabadságharc leverése után öt évig bujkálnia kellett és csak 1854-ben térhetett haza családjához.

Zalavölgyi sétánknak végéhez értünk, mindent meg sem nézhettünk, sétánk során jónéhány községet nem is érintettünk, mégis sok mindent láthattunk, kedves, derűs és komoly, szép élményekkel gazdagodtunk.

En, magam a patriotizmus mindent felnagyító és mindent szebben látó szemüvege nélkül igyekeztem a Zalavölgyét úgy bemutatni, ahogy az tényleg az utazó elé tárul. Lehet persze, hogy túl sokat emlegettem a multat, ez azonban nem volt véletlen! Minthogy a magasságot is a mélységgel mérjük, arról, hogy az itt élő nép, helységeink hova jutottak, milyen fejlődésen mentek keresztül, nehéz lenne beszélni anélkül, hogy ne tudnánk, honnan indultunk el!

A mult ismeretén keresztül szerettem volna derűs mátkát bemutatni,
a Zalavölgyének évszázados elmaradását érzékeltetni, megmutatva an-
nak rohamos, mindent megszépítő fejlődését.

Másrészt e hagyományt tisztelő, dolgozó, építő nép mindennapjait, életét
kivánság egy kicsit észrevétetni, s leróni az utókor háláját Zala -
völgy nagy szülöttei emlékének felidézésével.

Bucsuzóként úgy érzem idézhetem a költőt, aki a Zalavölgyről így
verselt:

"Annyi a gyümölcsöd, hogy szerte a fákat,
Támogatni kell, mint rokkant katonákat.
Az egész völgy statárium elé való,
Mert bora bu-ölő és mind gyujtogató."

Ezekkel a gondolatokkal bucsuzzunk el a Zalavölgyétől, amelynek
lakói kedves vendégszeretettel várják a szép és érdekes látnivalóra
vágó, pihenést, felüdülést kereső dolgozó embertársainkat.

Zalaszentgrót, 1972. június, 1-én.

